

PRATARMĖ

Šį, tryliką, žurnalo *Athena: filosofijos studijos* numerį pavadiname *Dekonstruojant Derrida*, taip išreikšdami intelektualinę duoklę šiam išties neįprastam filosofui. Skaitytojai, bent kiek susipažinę su Derrida mintimi, nesunkiai supras tokio pavadinimo polisemantiškumą, arba, vartojant paties mąstytojo terminą, reikšmės diseminaciją. Viena vertus, padalyvis „dekonstruojant“ nurodo į tęstinumą – tiek dekonstrukcijos kaip filosofinės praktikos, atsižadančios pretenzijų į užbaigtumą ir universalumą, tiek paties Derrida filosofinio paveldo pasaulyje ir, svarbiausia, Lietuvoje. Kita vertus, šio numerio dekonstrukcijos objektas, kaip matyti iš pavadinimo, yra pats Derrida, ir šia prasme tai yra aporetinė „dekonstrukcijos dekonstrukcija“. Vėlgi, jei galvotume apie tai siūlomoje Derrida paradigmoje, suprasime, jog toks gestas jokių būdu nėra šio mąstytojo filosofinių principų validumo arba originalumo užklausa, bet yra veikiau ištikimybė. Ištikimybė pačiam dekonstrukcijos metodui (tikslėniam terminui nesant), kurio objektas yra bet kas, kas yra legitimuota tradicijos; ištikimybė Derrida išplėtotai poststruktūralizmo atmainai – su neatsiejamomis nuo jos etinėmis implikacijomis; galiausiai ištikimybė pačiam Derrida ir tam, ko iš jo galėjome pasimokyti.

Kaip vienas iš šio numerio rengėjų galėčiau teigti, jog tryliktoji *Athena* yra tikrai „deridiška“. Nors po Derrida mirties praėjo beveik penkiolika metų, filosofo pradėtas dekonstrukcijos projektas neturi aiškios pradžios ir juolab pabaigos (ką irgi bandėme perteikti pavadinimu). Dekonstruktija kaip projektas, kaip procedūra, kaip įvykis (taip ją siūlė suvokti pats Derrida) meta iššūkį tradiciniams skaitymams ir tradicinėms kalbėsenoms bei suvokimams. Šį numerį rengėme tikrai „dekonstruktyviai“: mažiausiai norėjome, kad jis taptų „dar vienu numeriu apie Derrida“, kuriame būtų atkartojami jau filosofiniais traukais tapę Derrida kūrybos

aspektai. Ieškojome būdų, kaip išlaikyti balansą (gal net ištrinti ribą) tarp naujoviškumo ir ištikimybės filosofui, moksliskumo ir kūrybiškumo, lokalios Derrida minties interpretacijos tradicijos ir globalios dekonstrukcijos recepcijos. Todėl, užuot susikoncentravę į kiekybinius rodiklius (terminus, sugaištą laiką, savo asmeninius resursus), pasirinkome kokybę – įtraukti kuo daugiau balsų, kurie, nors ir kalba apie daugiau ar mažiau tą patį, daro tai visiškai skirtingai. Toks numerio polifoniškumas yra svarbi sąlyga, kodėl, tikime, šis numeris yra ištikimas Derrida. Nors visi rašome apie tą patį asmenį, savo rašymu įrodome, jog Derrida filosofinė sistema negali būti redukuota į vieną „transcendentalinį signifikatą“, jog ji yra įvairi, mišri, nevienalytė, tam tikra prasme – net netapati sau ir *skirtinga* savo pačios atžvilgiu. Balsų, požiūrių, rašymo būdų įvairovė lemia skirtingas prieigas prie Derrida svarstytos problematikos. Tiesa, šiame numeryje nerasite pakerėtų Derrida apologetų ar jo aršių oponentų – kiekviena/s autorė/ius steigia kritinę (istorinę, conceptualinę) distanciją su savo nagrinėjamu objektu. Manychiau, kad būtent todėl šis numeris yra vertas dėmesio – jame ne atkartojami gerai filosofams (ir edukuotai publikai) žinomi postulatai, bet reflektuojamos mąstytojo iškeltos problemos, formuluojamos naujos, o tai įrodo, kad Derrida nėra vien skyrelis filosofijos istorijos enciklopedijoje, bet tam tikra prasme yra gyvas, tarp mūsų. Galiausiai norėčiau pasidžiaugti užsienio autorių indėliu į šį numerį – tai reiškia, kad Derrida nėra nei vietinės fascinacijos objektas, nei koks filosofinis artefaktas; tai geriausias įrodymas, kad mūsų apibrėžtos problematikos turinys ir mastas yra svarbūs ir aktualūs globaliame filosofijos diskurse.

Grupuodami straipsnius pagal skyrius, susidūrėme su problema: visi straipsniai, nors ir yra unikalūs ir svarsto skirtingus Derrida minties aspektus, atliepia vienas kitą, vietomis „persipina“, remiasi panašiomis referencijomis ir sykiu išlieka skirtinguose kontekstuose. Todėl nesiūlyčiau vadovautis skyrių pavadinimais kaip skaitymo instrukcija: veikiu skirstymas į skyrius leidžia skaitytojui pamatyti, apie ką yra rašoma, tačiau jau pradėjęs skaityti, ji/s neišvengiamai pastebės, kad eina ne keturiais atskirais takais, bet vaikšto aplinkui, pamatydama/s ne tik kažką nauja, bet ir tą patį – tiesa, visiškai skirtingu rakursu.

Pirmajame skyriuje „Dekonstrukcijos praeitys ir ateitys“ Derrida mintis atsiduria „prieš“ ir „po“ kontekstuose. Naglis Kardelis siūlo išsamią sokratiško elencho ir deridiško dekonstrukcijos metodų komparatyvistinę (net genealoginę) analizę. Savo analize autorius jokių būdu nebando dėti lygybės ženklą tarp šių dviejų priedų, bet, nuodugnai nagrinėdamas jų prielaidas, demonstruoja kritinės filosofinės tradicijos istorinę genezę, transformacijas bei Derrida graikų minties recepciją ir interpretaciją. Aš savo straipsnio pagrindiniu veikėju pasirenku subjektą, į kurį žiūriu iš dviejų conceptualinių perspektyvų – poststruktūralizmo ir neseniai susi-

formavusios afekto teorijos, kurios abi užklausia šios sąvokos *alibi*, arba savaimė suprantamumą, filosofijos diskurse. Šių nebendramačių prieigų sugretinimu mėginu įrodyti, jog tiek lingvistinė-semiotinė deridiška dekonstrukcija, tiek materializmo tradiciją tęsianti afekto teorija pateikia skirtingas optikas fiksuoti tam pačiam fenomenui – imanentiškai subjektui diferenciacijos logikai.

Antrajame skyriuje „Dekonstruktijos estetinės implikacijos“, kaip matyti iš pavadinimo, mėginama gretinti deridišką postruktūralizmą ir estetiką. Žinia, Derrida nebuvo išplėtojęs estetinės sistemos – bent jau ta prasme, kad ją būtų galima vadinti sistema, todėl abiejų autorių darbai yra įdomūs ne tik turinio ir argumentacijos, bet ir metodologiniu požiūriu. Nors Jūratės Levinos ir Dainos Habdankaitės straipsnių objektai yra skirtingos medijos – literatūra ir tapyba, jos abi renkasi (post)fenomenologinį aparatą. Jūratė Levina, aptardama lietuviškai nenagrinėtą Derrida tekstą, skirtą James'o Joyce'o *magnus opus* *Ulisas*, kartu su filosofu seka, kaip grožinis tekstas reiškiasi materialiai ir jusliškai (ir, atvirksčiai, kaip įtekstintas jusliškumas aktyvina tokią patirtį). Toks „skaitymas“ leidžia teigti, jog ši patirtis nėra eksterioriška, „primesta“ iš išorės, bet randasi kūniškumo plotmėje iš skaitytojo santykio su tekstu. Daina Habdankaitė juda priešinga linkme ir, užuot kalbėjusi apie paskiras patirtis, susitelkia ties autentiškos praeities patyrimo negalimybe. Autorė kūrybingai įdarbina Holokausto atmintį reflektuojančio Anselmo Kieferio tapybą ir įtikinamai parodo, kaip joje galime pastebėti analogiškų deridiškai dekonstrukcijai principų.

Trečiasis skyrius „Dekonstruktijos pėdsakai politikoje“ pradedamas Audronės Žukauskaitės straipsniu, kurio objektas – imuniteto logika. Autorė ją aptinka (sekdamą Jacques'u Derrida ir Roberto Esposito) religijoje ir demokratijoje kaip veiklose, nuolatos brėžiančiose ribas tarp sava ir svetima. Ypač vertas dėmesio autorės konceptualinis judesys, nulėmęs straipsnio struktūrą: pradėdama nuo biologinio-medicininio imuniteto apibrėžimo, autorė išsamiai aptaria imuniteto veikimo mechanizmą religijoje ir (bio)politikoje, o galiausiai vėl grįžta prie biologijos – ir, remdamasi paskutiniaisiais šio mokslo atradimais, dekonstruoja konvencionalią imuniteto sampratą. Almira Ousmanova kviečia leisti į „kelionę“ į „šmėklų teritoriją“ – SSRS. Remdamasi paties Derrida ir jo sekėjų įžvalgomis, autorė ieško paralelių tarp dekonstrukcijos ir Pertvarkos, tapusios viena SSRS žlugimo priežasčių. Sykiu autorė imasi užduoties apvalyti marksizmą nuo sovietinio kvazikomunizmo apnašų ir priminti apie emancipacinį potencialą, be kurio nepamaštomi nei marksizmas, nei dekonstrukcija. Rheuben Bundy, užklaudamas Vakarų epistemologijos ir teisinės sistemos *modus operandi*, Derrida argumentą apie teisingumo neredukuojamumą į teisę papildė postkolonijinės tradicijos mąstytojo Boaventura de Sousa Santos įžvalgomis. Autorius skatina iš esmės permąstyti teisingumo pagrindus ir,

užuot ieškojus universalių racionalumo ir teisingumo principų, slepiančių savyje epistemologinės prievartos mechanizmą, susitelkti ties pliuralizmu ir situatyvumu bei iš jų atsirandančiu solidarumu.

Paskutinis, ketvirtasis, skyrius „Dekonstrukcija ir etikos (kontro)versijos“ prasideda nuo Dainos Habdankaitės kruopščiai atlikto Jacques'o Derrida ir Elisabeth Roudinesco pokalbio apie mirties bausmę vertimo. Šią temą tęsia Danutė Bacevičiūtė: pasak autorės, nors mirties bausmės problemą galėtume (norėtume) laikyti nominaliai išspręsta (tokia bausmė yra panaikinta daugelyje civilizuotų šalių), tai jokių būdu nereiškia, kad šis klausimas yra išsemtas filosofiniu požiūriu. Diskutuodama (per Derrida) su Kantu ir Heideggeriu, autorė sėkmingai įrodo, jog mąstymas apie mirties bausmės panaikinimą kaip teleologinį siekinį subanalina ir (pavojingai) supaprastina šią problemą, ir, kad ir koks būtų teisinis ir politinis landšaftas, mirties bausmės galimybė – kaip to, kas, paradoksaliu būdu yra žmogiška – išlieka visada. Numerį reziuumuoja Viktoro Bachmetjevo straipsnis, kurio tikslas yra dvilypis – viena vertus, nuosekliai rekonstruoti Jacques'o Derrida ir Vladimiro Jankélévitch'iaus argumentaciją, kas yra ir kas nėra atleidimas, ir, antra vertus, pademonstruoti Jankélévitch'iaus įtaką Derrida minčiai. Abudu mąstytojai sutinka dėl aporetinės atleidimo prigimties: jei nusižengimą *galima* atleisti, tai anuliuoja besąlygiško atleidimo galimybę; šia prasme atleidimas visada yra šio akto negalimumas, nes jis reikalauja atleisti tai, ko atleisti *negalima*.

Esu tikras, kad šis numeris dėl perspektyvų įvairovės ir įžvalgų praturtins ir taip gyvą Lietuvoje diskursą apie Derrida. Nuoširdžiai tikiuosi, kad skaitytojas, ieškodamas čia Derrida „pėdsako“, atras žurnale naujų intelektualinės sąveikos su mąstytojo filosofiniu palikimu būdų.

Dėkoju visiems autoriams už jų kūrybingumą, norą diskutuoti bei atidumą ir kruopštumą rengiant ir taisant straipsnius. Atskirai norėčiau padėkoti Danutei Bacevičiūtei ir Audronei Žukauskaitei, kurių indėlis į šį numerį negali būti pervertintas, už jų išskirtinį profesionalumą, įžvalgas bei draugiškas pastabas ir visokeriopą pagalbą man sudarant savo pirmą numerį.

Malonaus ir produktyvaus skaitymo!

Denis Petrina